

- EMEIS, WALTHER: Om Grænserne for visse Fuglearters Udbredelse i det slesvigske Omraade. D. O. F. T., XXXI, p. 32—38, 1937.
- HARTERT, ERNST: Vögel der paläarktischen Fauna, Bd. 1. Berlin 1910.
- HEINROTH, O. & M.: Die Vögel Mitteleuropas, Bd. 1. Berlin-Lichterfelde 1924—26.
- (HENS, P. A.) i: De nederlandsche vogels, Bd. 1. Wageningen 1937.
- JENSEN, NIELS HARALD: Nogle sønderjydske Optegnelser om Dompap, *Pyrrhula pyrrhula (coccinea)*... D. O. F. T., XXXVI, p. 107—09, 1942.
- JOUARD, HENRI: De la variabilité géographique de *Certhia brachydactyla* dans l'Europe occidentale. Alauda, nos. 3 & 4, 1930.
- KJÆR, TH.: Dompap, *Pyrrhula pyrrhula*, ynglende ved Aarhus. D. O. F. T., XXXII, p. 175—76, 1938.
- KNUDSEN, SIGFRED: Dompap. Flora og Fauna. XLVI, p. 135, 1940.
- LØPPENTHIN, BERNT: Dompappen, *Pyrrhula p. pyrrhula* (L.), som Ynglefugl paa Bornholm. D. O. F. T., XXIX, p. 15—22, 1935.
- MADSEN, HARRY: Iagttagelser over ... Sortstrubet Bynkefugl. D. O. F. T., XXV, p. 108, 1931.
- NIETHAMMER, GÜNTHER: Handbuch der deutschen Vogelkunde, Bd. 1. Leipzig 1937.
- VAN OORT, E. D.: De vogels van Nederland, 5. deel. s'Gravenhage 1935.
- SALOMONSEN, FINN: Bidrag til Kundskaben om Sønderjyllands Fugle. D. O. F. T., XXIV, p. 9—101, 1930.
- STEINBACH, A.: Dompap ... iagttaget i Danmark i Yngletiden. D. O. F. T., XXXIV, p. 213, 1940.
- STEINBACHER, FRIEDERICH: Die Vögel der paläarktischen Fauna. Von ERNST HARTERT, Ergänzungsband. Berlin 1932—38.
- SØRENSEN, R. P. (Udg.): Bogen om Bov Sogn. Kolding 1939.
- WESTERSKOV, KAJ: Urfuglens, *Lyrurus t. tetrica*, Forekomst i Danmark. D. O. F. T., XXXVI, p. 173—89, 1942.

**Sociabiliteten mellem Høgesanger (*Sylvia nisoria nisoria*
(Bechst.)) og Rødrygget Tornskade
(*Lanius collurio collurio* L.).**

Af A. Debois.

SVEND NORUP har i D. O. F. T. 1942, pag. 189, skrevet en udmærket Artikel om sine Iagttagelser af et Par Tornskader og Høgesangere, der bygger Rede ca. 5 Meter fra hinanden. Tornskadernes Æg bliver røvet, og Parret forlader Ynglestedet. Det samme gør Høgesangerne, endnu inden Æglægningen er begyndt.

Forinden Tornskadernes Æg forsvandt, har SVEND NORUP iagttaget Høgesanger ♂ sidde og synge paa Tornskadereden og mener, at den af Hensyn til sin egen Forbliven der paa Stedet har ført Kontrol med Tornskadernes Æglægning. Imidlertid forsvinder Tornskaderne, og Høgesangerne forlader derfor ogsaa Stedet, og senere ses intet til nogen af Fuglene. Som SVEND NORUP selv siger, kan der meget sandsynligt findes andre Løsninger paa Høgesangernes Opførsel i dette Tilfælde. Jeg skal her blot pege paa, at Høgesanger ♀ ikke er iagttaget. Højest sandsynligt har den dog været der, dog udelukkes kan det ikke, at en enlig ♂ har bygget, men paa Grund af ♀'s stadige Udebliven mister Interessen for Rede og Terræn. I øvrigt skal der meget omhyggelige Undersøgelser til for overhovedet at kunne afgøre, hvorvidt Fuglene virkelig har forladt det Ynglested, de een Gang har valgt. For baade Høgesanger og Tornskade gælder det, at de som oftest bygger om i Nærheden, naar første Kuld Æg ødelægges.

SVEND NORUP tager sine Iagttagelser til Indtægt for Sociabiliteten mellem de to Fuglearter, og man maa være ham taknemmelig for hans Artikel, der bringer det gaadefulde Forhold mellem Høgesanger og Tornskade paa Bane.

Adskillige Iagttagelser viser jo efterhaanden, at Tornskade og Høgesanger søger sammen paa Ynglestedet; men hvor stærkt Udslag denne Tiltrækningskraft giver, kan kun paavises gennem lange og omhyggelige Undersøgelser. Ud fra egne Iagttagelser er jeg tilbøjelig til at mene, at er Æglægningen først begyndt, opgiver den ene Part ikke, fordi den anden af en eller anden Aarsag forlader Reden eller Stedet helt.

Høgesanger og Tornskade kommer hertil samtidig, omkring Midten af Maj og opholder sig straks trofast paa Ynglestedet. Som Regel begynder Tornskaden først Redebygningen; sjældent er der dog ret mange Dages Mellemrum, og undtagelsesvis kan man se Høgesangeren være først paa Gled.

I Tilfælde, hvor Høgesangerreden bliver plyndret, fortsætter Tornskaden uanfægtet sin egen Redebygning og Æglægning. For Høgesangerens Vedkommende maa jeg dog tilstaa, at jeg ikke har iagttaget, hvordan den forholder sig, saafremt den ikke er naaet længere end til selve Redebygningen, men er Æglægningen først begyndt, fortsætter den uanfægtet Ud-

rugning og Opmadning af Unger, selv om Tornskaden helt forlader Stedet. Et saadant Tilfælde iagttog jeg i 1941 paa Amager, hvor Tornskade og Høgesanger samtidig byggede Reder ca. 25 Meter fra hinanden. Tornskaden opgav af en eller anden Aarsag sin første Rede, men byggede straks efter om i samme Busk. Den sidste Rede blev plyndret for 6 Æg, og Tornskadeparret forlod Stedet og viste sig ikke mere. Høgesangeren, som rugede da Plyndringen fandt Sted, fortsatte uanfægtet og fik udflyjne Unger. Interessant var det dog at iagttage, at hverken Høgesanger eller Tornskade viste sig der paa Stedet Aaret efter, saavidt jeg da ved mine Undersøgelser var i Stand til at konstatere. Der er imidlertid intet mærkeligt i det Forhold, at Høgesangeren — selv om den føler sig knyttet til Tornskaden — fortsætter sin Udrugning af Æggene uden Hensyn til den anden Parts Forsvinden, idet Yngledriften maa være den overvældende Faktor.

C. F. CHRISTIANSEN skriver i sine Undersøgelser af Høgesangeren (D. O. F. T., 1942, pag. 93), at af 30 undersøgte Høgesangerreder var de 2 uden Tornskaderede i Nærheden. I de øvrige 28 Tilfælde fandtes Høgesanger- og Tornskadereder i indbyrdes Afstande fra 10 til 100 Meter. Saavidt mine egne Iagttagelser rækker, er det inden for rimelige Afstande ganske tilfældigt, hvor tæt de to Fugle bygger op ad hinanden. Finder Høgesangeren tæt ved Tornskadereden en Busk, der passer den særlig godt, da bygger den der, og ganske det samme kan siges om Tornskaden.

I intet af de af CHRISTIANSEN nævnte Tilfælde har Afstanden mellem Rederne været særlig stor, og han nævner da ogsaa, at Tornskaden kom til Stede, naar Høgesangeren snerede ved Reden, og omvendt indfandt Høgesangeren sig almindeligt, naar Tornskaden gav ondt af sig. Afstandene har saaledes ikke været større, end at begge Parter har kunnet høre, og saafremt det gjordes nødvendigt, supplere hinanden.

Tilsyneladende nyder begge Parter godt af Fællesskabet, men kunde det klarlægges, om den ene Part har mere — eller maaske alene — Fordel af Fællesskabet, da var hele Spørgsmaalet om Sociabiliteten mellem de to Fuglearter nærmere sin Løsning.

Der kunde være Grund til at se paa, hvor meget de to Fuglearter hver især formaar over for Fjender, idet netop

Fjender synes at være den eneste forklarlige Aarsag til de to Fugles Samvær paa Ynglestedet. Spørgsmaal, der maa løses, er derfor: Hvorledes opfører de to Fugle sig overfor Fjender? Kan den ene af Arterne tænkes at være stærkere og maaske mere paagaende overfor en Fjende end den anden?

Igennem 7 Aar har jeg ved Ringmærkning haft Lejlighed til at iagttage begge Fuglearters Opførsel over for Mennesket, der jo kun af Fuglene kan betragtes som Fjende, naar Ungerne fjernes fra Reden.

I den forløbne Tid har jeg ringmærket 51 Tornskade- og 57 Høgesangerunger fordelt paa 14 Reder for hver Art, men har dertil iagttaget en Del flere Reder af begge Arter.

Hvad Tornskaden angaar, er jeg kommet til det Resultat, at den i Forhold til sin Størrelse ikke finder sin Lige i Mod og Paagaenhed. Gentagne Gange har jeg været udsat for, at nærmede jeg mig en Tornskaderede med Unger i, kom de gamle Fugle flyvende mig i Møde skældende ud af fuld Hals. Blev Ungerne rørt, kunde Forældrene blive aldeles rasende og baske mig om Hænder og Hoved, Tilfælde som adskillige andre har været ude for.

I Juli 1942 nærmede jeg mig saaledes en Tornskaderede med Unger i og fik da pludselig et Stød oven i Hovedet. Det var Tornskade ♂, der uden at give en Lyd fra sig bagfra var slaaet ned paa mig.

Straks derefter fløj den op paa en Gren, men kun for i næste Øjeblik at gentage sin Manøvre. Da jeg bøjede mig ned over Reden, som fandtes i et Rodskud, begyndte Fuglen at skribe af Raseri og baskede mig omkring Hovedet, suppleret af ♀, der nu var kommet til Stede. Under Ringmærkningen tog jeg en Regnfrakke over Hovedet, og gentagne Gange kunde jeg høre Fuglene baske mod Frakken. Efter Mærkningen forlod jeg Stedet og blev da fulgt ca. 100 Meter paa Vej af ♂, der gentog sine Manøvrer med at slaa ned i Hovedet paa mig, og den lod sig absolut ikke forskrække af, at jeg flere Gange rakte Hænderne op som for at fange den.

Der kan intet bestemt siges om, hvilken af Magerne der er mest modig. Snart er det ♂ og snart ♀, og undertiden er der ingen Forskel paa dem. Kun i et enkelt Tilfælde har

jeg været ude for, at de gamle Fugle holdt sig paa Afstand, naar der rørtes ved Yngelen.

I D. O. F. T., Aarg. 1923, pag. 17, giver S. RASMUSSEN et Eksempel paa Tornskadens Mod og Paagaahed. Han fortæller om, hvordan han ved Eftersøgning af en Tornskaderede, hvori senere viste sig at være Unger, blev angrebet baade af Tornskade ♂ og ♀, der bed ham baade i Ansigt og paa Hænder, og at det lykkedes ham at fange ♀ med Haanden.

Med Høgesangeren forholder det sig anderledes. Bortset fra enkelte Tilfælde kan man ikke kalde den for særlig modig over for Mennesket. Ofte skælder ♂ ud af fuld Hals og kommer ogsaa tæt hen til Reden, naar Ungerne røres, men oftere holder den sig paa passende Afstand, imens den giver ondt af sig. Ikke sjældent lader Høgesangeren sig slet ikke se, men snerrer i Skjul fra Buskene. Undertiden ser man ogsaa Høgesangeren „spille syg“, naar den føler sit Afkom truet — altsaa ganske i Lighed med f. Eks. Tornsanger og Gærdesanger. Det er dog værd at gøre opmærksom paa, at denne Handling jo absolut ikke kan kaldes for aggressiv, men maa opfattes som den svagere Parts Maade at klare Tilfældet paa. Jeg har aldrig set Tornskaden foretage sig en saadan Handling, der ogsaa vilde falde meget daarligt sammen med dens Temperament.

Enkelte Gange har jeg set Tornskaden komme til Stede ved Høgesangerreden, naar Ungerne der blev rørt, og den har da opført sig med sit sædvanlige Mod.

Overfor Tornskaden forstaar Høgesangeren at sætte sig i Respekt og kan holde den borte fra sin Rede. Dette kunde maaske tyde paa, at der ingen Forskel er i deres indbyrdes Styrkeforhold. Her maa man imidlertid vel huske paa, at en Tornskade ved Høgesangerreden opfattes som en Fare af Høgesangeren, der puster sig op og protesterer meget kraftigt. At Tornskaden i saadanne Situationer bliver jaget bort kan meget vel skyldes, at den paa ingen Maade føler sig eget truet og derfor heller ikke er bragt i Affekt, hvorfor den ogsaa lader sig jage bort af den ophidsede Høgesanger.

Helhedsindtrykket bliver, at Høgesangeren ikke kan sammenlignes med Tornskaden, hvad angaar Mod og Paagaahed, og jeg føler mig derfor ogsaa fristet til at sige, at Fordelen ved Samværet saa afgjort tyder paa at være paa Høgesan-

gerens Side, derfor ogsaa at det er den, der søger til Tornskaden og ikke omvendt. Høgesangeren yngler formentlig da ogsaa kun sjældent paa Steder, hvor der ikke findes Tornskade. Omvendt yngler Tornskaden adskillige Steder, hvor Høgesangeren ikke er at træffe, og klarer sig udmærket. Hvor de findes sammen, maa Tornskaden dog naturligvis have Fordel af Samværet. Den skal dog nok klare sig alene og søger efter min Mening ikke Høgesangerens Selskab. I hvert Fald tyder intet paa saa øjensynlige Fordele for den, at den herved instinktmæssigt skulde vælge sit Redested i bekvem Nærhed af Høgesangerens. Naar Tornskaden alligevel, i Tilfælde hvor den bygger sidst, slaar sig ned i Høgesangerens Nærhed, da maa Forholdet kunne forklares ved, at begge Fugle kommer omtrent samtidig til Ynglestedet, og at Tornskaden fra første Færd meget trofast holder til indenfor det snævre Omraade, hvor den vil yngle. Allerede lige efter Ankomsten kan Høgesangeren derfor ogsaa vælge sig Redested i Nærheden af Tornskadens Opholdssted.

Ser man nærmere paa de to Fuglearters Levevis, vil man opdage et Forhold, der yderligere synes at betinge Høgesangeren en Fordel ved Samværet. Høgesangeren maa som de øvrige Sylvier søge sin Føde i Buskene, ofte langt fra Reden. Tornskaden derimod søger fortrinsvis sin Føde ved at sidde højt og lure i Redens Nærhed og har derfor langt de bedste Betingelser for at kunne opdage de Farer, der kan opstaa for Afkommet.

Man maa uvilkaarligt spørge sig selv, hvilke Farer der i den Grad kan formindskes for Høgesangeren, at den har Fordel af at yngle inden for Tornskadens Omraade, hvor den dog kan blive udsat for at skulle værne sin egen Yngel mod Tornskaden. Som bekendt holder begge Fugle til i Skovudkanter, levende Hegn og andre Partier med Buskvækst. Med Forkærlighed bygges Reden i tornede Buske, f. Eks. Rose, Tjørn og Slaaen. Hvilke Farer kan da Æg og Unger være udsat for her? Rovfugle kan der sikkert i det store hele ses bort fra, idet de ikke søger deres Føde ved at klatre rundt i Buskene. Lækatte og andet firbenet Rovvildt er sikkert heller ingen overvældende Fare, da de tornede Buske i sig selv yder en Beskyttelse mod disse Dyr, og Rederne er anbragt for højt.

Der findes imidlertid et Dyr, som man efter min Mening ikke skal undervurdere, en Specialist i Redeplyndring og tilmed hørende hjemme paa samme Yngleterræn: Husskaden. I vore Dage er Forholdet maaske ikke saa øjensynligt, som man kunde tænke sig, det vilde have været for blot et halvt Aarhundrede siden. I Mellemtiden har den moderne Vildtpleje i Form af forøget Skydning og ikke mindst ved Giftudlægning bragt denne Fugls Antal meget længere ned, end de tidligere langt talrigere Rovfugle har været i Stand til at holde den paa. For dem, der følger Fuglenes Ynglen fra Æggene bliver lagt til Ungerne flyver af Reden, er det Forhold jo ikke ukendt, at Husskaden er den samme Svøbe for Hegnenes Fugle, som Skovskaden er det for Skovens.

Desværre har jeg aldrig haft Lejlighed til at iagttage en ynglende Tornskades Opførsel over for en Husskade. Jeg kan dog daarligt tænke mig, at en Fugl med Tornskadens ukuelige Mod ikke skulde være i Stand til at holde Husskaden borte fra sit Yngleomraade, hvilket da ogsaa vilde komme Høgesangeren til Gode. Nogle Iagttagelser af Tornskadens Adfærd over for Husskaden i Yngletiden vil jeg derfor synes kunde have stor Interesse. Husskaden yngler formentlig alle Steder, hvor Høgesangeren er at træffe, og intet synes at tale imod, at den kan have en væsentlig Skyld i Høgesangerens sociale Karakter.

Man vil maaske indvende, at de andre Hegnenes Fugle, her iblandt ogsaa Gærdesanger og Tornsanger, jo har klaret sig udmærket trods deres ringere Størrelse. Der kunde da være Grund til at pege paa det mærkelige Forhold, at de andre Sylvier som oftest lægger 2 Kuld Æg, hvorimod Høgesangeren — det gælder ogsaa Syd for os — kun lægger 1. At Høgesangerens Kuld dertil saa nøje er afpasset efter Tornskadens, bestyrker yderligere Antagelsen om dens Tilknytning til Tornskaden — en hensigtsmæssig Tilpasning, der gennem Tiderne blev til det sociale Instinkt, som muligvis betingede Artens Bestaaen.
